На самому краю болота жив дід, увесь сріблястий і такий тоненький, що міг би вільно полізти у вушко голки. Жив він сам, із собакою і болотяними птахами, яких рятував од мисливців і морозів.

Глузували селяни з його дружби з птахами, однак він на те не зважав. Чаплі й лелеки, чайки й дикі качки кружляли довкола його хати, неначе вітаючися з ним. Селяни вірили, що старий знає мову птахів, що він з ними у змові і що вони завчасу попереджують його про пошесті й непогоду.

— Це той самий, що з птахами розмовляє! — шепотілися люди, коли старий приходив у село. А приходив він уранці й увечері завжди в той самий час — коли зірка з'являється на небі,— і бив у дзвін. За свою службу він не просив ніякої плати.

Лише одну умову поставив старий селянам багато років тому — вони не повинні вбивати птахів, ні поки він живий, ні після його смерті. Село цю умову прийняло зі сміхом: кому потрібні його птахи? Нехай буде так, не чіпатимуть вони його птахів. Основне, аби хтось обов'язки дзвонаря виконував справно, аби дзвін не мовчав!

І дзвін не мовчав, сповіщаючи про весілля і родини, про свята і смерть. На поля і луки виливав він свою мідну душу. З часом старий і дзвін так зріднилися, що дзвін відмовлявся дзвонити, коли хтось інший сіпав за мотузок. Тож чи варто дивуватися, що село вирішило: між старим і дзвоном є якийсь таємний зв'язок.

На всі розпитування цікавих старий відповідав мовчанням, ішов до птахів чи повертався до дзвону, і той, зрадівши доторкові його руки, вихлюпував тріумфальний клекіт. Люди й звірі, хмари й вітри замовкали й прислухалися до його пісні.

Втім, бувало, що дзвін бив на сполох і в непризначений час. Тоді селяни відразу кидали сапи, коси й бігли в село гасити пожежу або знімали шапки й тихо шепотіли: "Царство йому небесне!" А над полями й луками ще довго, наче зітхання неба, тріпотіла приглушена луна дзвону. Правда, таке траплялося рідко. Частіше лунав радісний дзвін... Він провіщав початок робочого дня: батьки йшли в поле, діти — до школи, а малюки — гратися. Там минали роки... Жовтів і знову зеленів очерет, дзвініця устромляла свій шпиль у широке небо над рівниною, хлопчаки ставали вусатими суворими батьками, а старий став усе сріблястішим, усе тонкішим, і все тихішою була пісня дзвону.

А одного ранку голосу дзвону люди не почули. Важким каменем лягла на село тиша, всім було не по собі.

"Заспав старий! — вирішили селяни, поглядаючи в бік болота, над яким безладно кружляла зграя птахів.— Увечері віддзвонить".

Але й увечері дзвін мовчав. І вранці наступного дня теж мовчав. Кілька селян зібралися піти на болото, аби довідатися, що сталося зі старим. Хатина його була порожня — ні старого, ні собаки не було. "Може, в очереті заблудився?" — подумали селяни, гадаючи, що старий зник в очереті, як зникають коники чи латаття. Все ж їх стурбувала зграя птахів, що кружляла над болотом. Зненацька наймолодший з гурту сказав:

— Принаймні, тепер можна пополювати!

— Ми обіцяли не стріляти в птахів! — нагадав йому статечний селянин, однак парубок розреготався і підніс рушницю. Просвистіла куля, почувся зойк підстреленого птаха, а відразу за ним несподівано долинув голосний дзвін.

— Мабуть, повернувся старий! Але як він дзвонить? — вигукнув кремезний селянин і з сумнівом похитав головою.— Ні на службу, ні за покійником так не дзвонять. Щось сталося!

— Пожежа? Війна? — гадали селяни і всі, як один, побігли в село, а дзвін і далі дзвонив несамовито й заклично.

Не довіряючи власним очам, люди подерлися на дзвіницю, аби пересвідчитися, що біля дзвону нікого немає. А дзвін бив на сполох сам по собі дедалі наполегливіше й голосніше. Зупинити його нікому не вдалося. Сполох не переривався ні вдень, ні вночі. Мукала худоба, плакали діти, лиховісно кричали птахи, кидаючись людям прямо в обличчя. Від птахів не було ніякого порятунку, і тоді хтось запропонував стріляти — одних уб'ють, інші переполошаться й повтікають!

Знялася неймовірна стрілянина. Кілька птахів із закривавленими крильми впали на землю, а дзвін зовсім знавіснів. Сполох зворушив і небо, і землю. Селяни ватою затикали вуха, а діти ховали голови під подушки. Все надаремно. Дзвін проникав крізь скло і крізь подушки. Здавалося, він бив на сполох у головах людей, народжувався в них самих. Пора було тікати від самих себе.

— Щось треба робити! — знепокоєно мовив староста села і наказав трьом найхоробрішим юнакам залізти на дзвіницю і сталевим тросом обплутати серце дзвона. Проте, хоч як його обплутували, сполох не переривався. Розкоти дзвону не змовкали ні на мить, люди тремтіли від самої думки про дзвін і зачинялися в домівках.

Зима й голод насувалися однаково швидко. Оглушені, виморені безсонням люди без усякої на те причини сварилися навіть через несуттєві дрібниці.

Нарешті хтось запропонував зруйнувати дзвіницю. Тоді, мовляв, дзвін замовкне назавжди. Де там! Дзвін і після того, як дзвіницю

зрівняли із землею, не переставав бити на сполох. Голос його став навіть пронизливіший і звучніший. Ні сніг його не приглушував, ні вітер не міг кудись віднести.

— Це справжнісіньке пекло, люди добрі! — спересердя вигукнув один із селян.

Інший зметикував, що найліпше було б закопати дзвін у землю: благословенна земля поглине його звук, звільнить їх од напасті.

Спершу з цієї пропозиції лише глузували. Але коли їм урвався терпець, вони викопали глибочезну яму, кинули в неї дзвін і засипали його землею й камінням.

На хвильку їм здалося, що нарешті вони позбулися лиха, проте щойно кинули останню лопату землі, як дзвін знову забив на сполох, різкіше й несамовитіше, ніж до цього. І хоч як намагалися вони заглушити його, він гримів, наче проклятий. Сполох ішов з-під землі, з неба, звідусіль накидався на село. Вже земля одягнула зелену сорочку й хмари запахли весною, а дзвін усе бив і бив.

Не залишалося нічого іншого, як рятуватися втечею. Люди стали квапливо збирати своє хатнє збіжжя, аби переселятися у нові краї, хоча серце стискувалося від самого лише погляду на будинки й поля, що доводилося їм покидати. Все було готове, залишилося тільки старим людям і дітям повсідатися на вози, і можна було рушати. І зненацька над головами біженців з'явилося двоє лелек. Вони кружляли над селом низько-низько, ледь помахуючи крилами від утоми. Як би зраділи люди їм раніше — адже це їхні давні друзі, провісники весни. І з якою ненавистю дивилися вони на них тепер!

— Якщо я мушу покидати свою рідну домівку, то нехай і вони забираються геть! — заволав товстий селянин і, побачивши, що один лелека, замість того, щоб сісти на дах, опустився на землю, побіг з

палицею в руках, аби добити знесиленого птаха. Проте, щойно він замахнувся, як один хлопчина, що був по коліна товстунові, схопив лелеку й притис його до грудей.

— Не дам! Не дам! — кричав малюк, захищаючи птаха своїм тілом, поки зрештою товстун не відступив.

Люди не могли отямитися від подиву, як раптом хтось, сам собі не вірячи, вигукнув:

— Люди, дзвін перестав бити!

Натовп одразу затих. Усі довго слухали тишу, не наважуючись заговорити, аби знову не розбудити дзвін.

"Чому він замовк?" — запитували всі одне одного очима, але нараз погляди усіх схрестилися на малюкові з птахом у руках, і їм усе стало зрозуміле. Пригадався їм старий, який умів розмовляти з птахами, зринула в пам'яті давня умова з ним. Кинули селяни рушниці й почали заносити пожитки назад у будинки.

Якою чарівною була тиша! З якою ніжністю опустилася вона на людей і поля! Люди тепер рідко говорили, побоюючись порушити її своїми голосами: лише вітер на краю болота перемовлявся з очеретом і ніс у світ легенду про дзвін, який бив на сполох, про хлопчика й лелеку, про старого, котрий знав мову птахів.